

Covid19-pandemian vaikutuksia 5–6-vuotiaiden lasten sosiaalisiin taitoihin

Vanhempien näkökulma

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala, Terveystieteiden (AMK)

2022

Tanja Hämäläinen ja Heini Puimalainen

Tiivistelmä

Tekijä(t) Hämäläinen, Tanja Puumalainen, Heini	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Valmistumisaika 2022
Työn nimi COVID19-pandemian vaikutuksia 5–6-vuotiaiden lasten sosiaalisiin taitoihin Vanhempien näkökulma	Sivumäärä 25	
Tutkinto ja koulutusala Terveystieteiden (AMK)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Covid19-pandemian vaikutuksia lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen. Tarkasteltavaksi valikoituivat 5–6-vuotiaat päivähoitossa olevat lapset. Lasten sosiaalisia taitoja ja niiden kehitystä tarkasteltiin lasten vanhempien näkökulmasta. Tavoitteena oli kootun tiedon avulla lisätä ymmärrystä siitä, miten poikkeusolosuhteissa voidaan tukea lasten sosiaalista kehitystä. Opinnäytetyön tuloksia voi soveltaen hyödyntää myös muiden ikäryhmien kanssa työskennellessä.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin haastattelemalla lasten vanhempia sähköpostitse ja vanhemmilla oli mahdollisuus tarvittaessa esittää tarkentavia kysymyksiä tutkimuksen tekijöille. Vastaukset analysoitiin teema-analyysin avulla.</p> <p>Opinnäytetyön tulosten mukaan pandemia on vaikuttanut lasten elämään ennen kaikkea rajoittamalla perheen ulkopuolisten sosiaalisten kontaktien määrää. Pandemian rajoitusten koettiin pääasiassa heikentäneen lasten sosiaalisten taitojen kehitystä, mutta myös sitä vahvistavia tekijöitä löydettiin. Jatkotutkimusehdotuksia ovat perheen taloudellisen tilanteen tai perheeseen vaikuttukset lasten sosiaalisten taitojen kehitykseen.</p>		
Asiasanat Covid19-pandemia, sosiaaliset taidot, lapset, vanhemmuus, varhaiskasvatus		

Abstract

Author(s) Hämäläinen, Tanja Puumalainen, Heini	Type of Publication Thesis, UAS Number of Pages 25	Published 2022
Title of Publication The effects of the Covid19 pandemic on the social skills of 5–6-year-old children The parents' point of view		
Degree and field of study Public health nurse, UAS		
Abstract <p>The purpose of the thesis is to examine the effects of the Covid19 pandemic on the development of children's social skills. 5–6-year-old children who are in pre-school education were selected for examination. The children's social skills were examined from the parents' perspective. The goal was to use the gathered information to increase understanding of how children's social development can be supported in exceptional circumstances. The results of the thesis can also be used when working with other age groups.</p> <p>The thesis was carried out as a qualitative study. The material was collected by interviewing the children's parents by e-mail, and the parents had the opportunity to ask clarifying questions if necessary. The answers were analyzed using thematic analysis.</p> <p>According to the results of the thesis, the pandemic has affected children's lives by limiting the number of social contacts outside the family. The restrictions of the pandemic were mainly felt to have weakened the development of children's social skills, but factors that strengthened it were also found.</p>		
Keywords Covid19-pandemic, social skills, children, parenthood, early childhood education		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Lapsen sosiaaliset taidot.....	3
2.1	Sosiaalisten taitojen kehittyminen	3
2.1.1	Vanhempien esimerkki	4
2.1.2	Vertaisryhmät	6
2.1.3	Leikki	6
2.2	5–6– vuotiaan lapsen sosiaaliset taidot.....	7
3	Varhaiskasvatus ja Covid19-pandemia	9
3.1	Varhaiskasvatus 5–6-vuotiailla.....	9
3.2	Covid19-pandemian vaikutuksia	10
4	Opinnäytetyön toteutus ja menetelmät.....	12
4.1	Kohderyhmä	12
4.2	Aineiston keruu ja analyysi	12
5	Tulokset.....	14
5.1	Lapsen sosiaalisten taitojen ilmeneminen.....	14
5.2	Lapsen sosiaalisia taitoja edistävät tekijät.....	14
5.3	Lapsen sosiaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa	15
5.4	Pandemian vaikutukset lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen.....	16
5.5	Vanhempien toiveet pandemia-ajan rajoituksiin palattaessa	19
6	Pohdinta	20
6.1	Tulosten tarkastelua	20
6.2	Eettiset näkökohdat ja luotettavuuden arviointi	21
6.3	Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset.....	23
	Lähteet	25

Liitteet

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Tietosuojailmoitus

Liite 3. Haastattelukysymykset

1 Johdanto

Covid19-pandemian tuomat rajoitukset ovat vaikuttaneet merkittävästi lasten arkeen niin varhaiskasvatuksessa kuin vapaa-ajalla. Varhaiset vuodet lapsen elämässä ovat tärkeitä kasvun, hyvinvoinnin, oppimisen ja kehityksen kannalta, ja varhaiskasvatus toimii merkittävänä tukena ja kasvumahdollisuuksia edistävänä palveluna lapsiperheille. (Valtioneuvosto 2021, 82.) Siksi lasten varhaiskasvatuksen tai harrastusmahdollisuuksien rajoitusten vaikutuksia on perusteltua tutkia ja kerätä kokemuksia.

Lapsen sosiaalisten taitojen kehittyminen on monen asian summa. Taitojen kehittymisen luontevuuteen vaikuttaa jonkin verran perimä ja temperamentti, mutta varhaislapsuudessa taitojen kehittymisen kannalta vanhempien ja lapsen välisellä vuorovaikutuksella on suuri merkitys. (Keltikangas-Järvinen 2012, 7; Niemi 2012, 155). Sosiaalisen kehityksen kaari alkaa jo hyvin varhain lapsen ja huoltajan välisestä kiintymyssuhteesta. Turvallisesti kiintynyt lapsi oppii luottamaan ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. (Keltikangas-Järvinen 2012, 4–5.) Vanhempien tarjoamat epäsuorat ja suorat vaikutusmallit vaikuttavat keskeisesti sosiaalisten taitojen oppimiseen. Suoraa vaikuttamista on se, kun vanhemmat järjestävät tilanteita, joissa lapsi kohtaa muita lapsia ja pääsee näin kehittämään sosiaalisia taitojaan. Epäsuoraa vaikuttamista tapahtuu esimerkiksi perheen ilmapiirin sekä lasten ja aikuisten välisten vuorovaikutussuhteiden sekä myös vanhempien oman sosiaalisen verkoston ja perheen ulkoisten resurssien kautta. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 62; Neitola 2011, 88.)

On tärkeää olla tekemisissä muidenkin kuin vain oman perheen kanssa, että sosiaalisia taitoja pääsee harjoittelemaan. (Jaakkola 2020). Vertaissuhteet ovat merkittävässä roolissa sosiaalisten taitojen oppimisessa. Tasavertaisessa ryhmässä toimiessaan lapset harjoittelevat erilaisia rooleja, rakentavat käsitystä itsestään, kehittävät tiedollista osaamista sekä omaksuvat arvoja, asenteita ja normeja. (MLL 2021; Vilen, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2013, 156.) Leikkiessään muiden kanssa lapsi oppii yhteistoimintaa, muodostaa ystävyysuhteita sekä oppii tarkastelemaan asioita muiden näkökulmasta. Leikki toimii lapsen kehityksen ilmentäjänä ja se myös edistää sosiaalisten taitojen kehitystä. (Nurmi ym. 2014, 70.)

Lasten sosiaalisten taitojen kehittymisen tukemisessa varhaiskasvatuksen toiminnalla on merkitystä. Varhaiskasvatuksen toiminnan tavoite on kehittää lapsen sosioemotionaalisia taitoja, opettaa vertaisryhmässä toimimista ja toisten ihmisten kunnioittamista. Lapset saavat ohjausta vuorovaikutus- ja sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Yhteisöön kuulumisen tunne ja vertaisryhmä ovat lasten oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä asioita.

(Opetushallitus.) Varhaiskasvatus tukee vanhempia kasvatustyössä ja tarjoaa lapsille vertaisryhmän sosiaalisten taitojen harjoitteluun.

Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena tutkimuksena ja sen tarkoituksena on selvittää Covid19-pandemian vaikutuksia lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen. Tarkasteltavaksi valikoituivat 5–6-vuotiaat päivähoitossa olevat lapset. Lasten sosiaalisia taitoja ja niiden kehitystä tarkastellaan lasten vanhempien näkökulmasta. Vanhempien näkemyksiä kuvataan suhteessa varhaiskasvatuksen toteutumiseen poikkeusolojen aikana. Opinnäytetyön tavoitteena on kootun tiedon avulla lisätä ymmärrystä siitä, miten poikkeusolosuhteissa voidaan tukea lasten sosiaalista kehitystä. Opinnäytetyön tuloksia voi soveltaen hyödyntää myös muiden ikäryhmien kanssa työskenneltäessä. Tutkimuskysymykset opinnäytetyössä ovat:

1. Miten Covid19-pandemia on vaikuttanut lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen?
2. Millaiset tekijät vaikuttivat negatiivisesti lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen?
3. Millaiset tekijät edistivät lapsen sosiaalisia taitoja?

2 Lapsen sosiaaliset taidot

2.1 Sosiaalisten taitojen kehittyminen

Sosiaaliset taidot ja sosiaalinen kompetenssi tarkoittavat ihmisen kykyä tulla toimeen toisten ihmisten kanssa. Niihin kuuluu kyky analysoida sosiaalisia tilanteita ja kykyä ymmärtää, miten niihin on tultu, kyky ratkaista ongelmia, neuvotella, sovitella, tehdä kompromisseja sekä ymmärtää muiden mielialoja. Sosiaaliin taitoihin kuuluu se, että ihminen löytää tilanteisiin niihin sopivan ongelmanratkaisumallin ja kykenee ennakoimaan mihin ratkaisut johtavat. Ihmisen perimä ja luontainen temperamentti vaikuttaa sosiaalisen kanssakäymisen oppimisen luontevuuteen sekä siihen miten halukas ihminen on oppimaan sosiaalisia taitoja. Kuitenkaan ihmisen luontainen valmius ei vielä määrää sosiaalisten taitojen kehittymistä vaan sosiaalisia taitoja opitaan. (Keltikangas-Järvinen 2012, 49–50.)

Sosiaalisten taitojen oppiminen alkaa jo hyvin varhain. Keskeistä oppimisessa on kiintymyssuhde lapsen ja tämän hoitajan välillä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 7–8.) Kiintymyssuhteen laatu vaikuttaa lapsen kehityksen eri osa-alueisiin, kuten emotionaaliseen ja sosiaaliseen kehitykseen kokonaisvaltaisella tavalla. (Kalland & Salo 2020, 892). Kiintymyssuhde lapsen ensimmäisenä elinvuotena vaikuttaa niin sanottujen sosiaalisten aivojen syntymiseen ja sosiaalistaa lapsen. Turvallinen kiintymyssuhde toimii hyvänä pohjana myöhemmillekin ihmissuhteille. Kun lapsi kiintyy turvallisesti hoitajaansa, hän oppii luottamaan ihmisiin ja myöhemmin toimimaan yhdessä heidän kanssaan. Lapsi saa ensimmäisen elinvuotensa aikana kokemuksia siitä, voiko ihmisiin luottaa, millaisia emootioita ihmisten välisessä kanssakäymisessä syntyy, miten ihmiset saadaan reagoimaan ja miten ihmiset kohtelevat toisiaan. Ensimmäiset sosiaaliset taidot opitaan siis vanhempien kanssa. Lapsen ensimmäisten ihmissuhteiden turvallisuus voi näkyä myöhemmin elämässä siinä, luottaako muihin vai pelkääkö tulevansa torjutuksi. (Keltikangas-Järvinen 2012, 7–8, 40.) Erilaisia kiintymyssuhtemalleja ovat turvallinen, ristiriitaisesti turvaton, välttelevä turvaton ja kaoottinen turvaton kiintymyssuhtemalli. (Terveyskirjasto 2020). Turvallisesti kiintynyt lapsi on tottunut vanhemman johdonmukaiseen käyttäytymiseen ja siihen, että vanhempi vastaa myötätuntoisesti lapsen näyttäessä tunteitaan. Turvallisesti kiintyneet lapset ovat oppineet käyttämään ihmissuhteissaan järkeä ja tunnetta ja he ovat usein empaattisia ja kavereiden keskuudessa suosittuja. (Sinkkonen 2004.)

Ympäristö vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja muovaa sitä. Lapsi omaksuu jatkuvasti lähiympäristöstään ja yhteiskunnasta erilaisia rooleja ja arvoja, joita hän ilmentää. Vanhempien antama malli ja vertaissuhteet vaikuttavat paljon siihen, miten lapsi näkee itsensä ja miten hän oppii sosiaalisia taitoja. Perheen ja lähipiirin lisäksi lapsi saa vaikutteita

esimerkiksi harrastuksista, kerhoista, päivähoidosta, koulusta ja mediasta. Kulttuuri säätelee paljon sitä, mitä pidetään hyväksyttävänä käytöksenä. Suomalaisessa kulttuurissa hyväksytyt käytös ei välttämättä ole sitä joissakin muissa kulttuureissa. (Vilen ym. 2013, 156.)

2.1.1 Vanhempien esimerkki

Vanhempien toiminnalla on iso vaikutus lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Kiintymyssuhde lapsen ja vanhemman välillä luo pohjaa sille, miten lapsi näkee itsensä ja miten hän oppii sosiaalisia taitoja. Vanhempien antama malli vaikuttaa siihen, kuinka lapsi alkaa kohdata muita ihmisiä. Lapsi oppii vanhemmiltaan arvoja ja asenteita ja sen millainen käytös on suotavaa ja millainen huonoa vanhempien mielestä. Vanhempien avulla lapsi oppii hahmottamaan mihin hänen tulisi pyrkiä. (Vilen ym. 2013, 156.)

Vanhemmat pystyvät toiminnallaan edistämään lapsen sosiaalista kehitystä, mutta toisaalta myös vaikuttamaan siihen negatiivisesti. Neitola (2011, 4) on tutkimuksessaan tutkinut vanhempien suorien ja epäsuorien vuorovaikutusmallien vaikutusta lapsen sosiaaliseen kompetenssiin. Tutkimuksessa kerrotaan, että vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen vaikeudet, epäjohdonmukainen suhteiden ja sosiaalisten taitojen ohjaus sekä voimavarojen puutteet perheessä voivat vakavasti haitata lapsen sosiaalisen kompetenssin kehitystä.

Epäsuoraa vaikuttamista tapahtuu esimerkiksi perheen sosioekonomisen taustan, lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen ja vuorovaikutuksen ilmapiirin ja perheen tukiverkostojen kautta. Suoraa vaikuttamista on lasten sosiaalisten taitojen ja käyttäytymisen ohjaus sekä sosiaalisen ympäristön tarkkailu ja välittäjänä toimiminen lasten vertaissuhteissa. Neitolan tutkimuksessa ilmenee, että ne vanhemmat, joiden lapsilla ilmeni ongelmia vertaissuhteissa, eivät paneutuneet lasten ohjaamiseen vertaissuhteissa niin paljon kuin ei-ongelmaisten lasten vanhemmat. Vanhemmat eivät kokeneet osaavansa tukea lasta vertaissuhteissa ja toisaalta he eivät myöskään nähneet sitä tarpeellisena. Vertaissuhdeongelmaisten lasten vanhempien ohjausta sävyttää kontrolli, negatiivinen tunneilmapiiri sekä vuorovaikutusvaikeudet lapsen ja vanhempien välillä. Neitola toteaa, että vanhemmat, joiden lapsilla on ongelmia vertaissuhteissa, hyötyisivät tiivistä yhteistyöstä ammattilaisten kanssa sekä toisaalta myös muiden vanhempien kanssa. (Neitola 2011, 227–228.)

Neitolan (2011, 217–218) tutkimuksen mukaan vanhemmat pitivät keskeisimpinä keinoina lasten sosiaalisten taitojen oppimiseksi keskustelemista ja arkielämän tilanteita. Myös tunnetaitojen opettaminen ja vastavuoroisten tunteiden osoittaminen oli vanhempien mielestä tärkeää. Niiden lasten vanhemmat, joiden lapsilla ei ollut ongelmia vertaissuhteissa, vaikuttivat olevan vastavuoroisempia, sensitiivisempiä, lasten näkökulman huomioonottavia sekä tunnetilan ja tunnetaitoihin keskittyvämpiä.

Myös Juusola (2021) on kirjassaan käsitellyt vanhemmuuden vaikutuksia lasten sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Jos vanhemmat ovat liian ylivoimaisia ja hallitsevia, komentelevia ja tunkeilevia, perheen tunneilmapiiri kiristyy ja se stressaa ja kuormittaa lasta. Ankaruus, lapsen tahdon ohittaminen, täydellisen kuuliaisuuden ja tottelevaisuuden odotukset sekä kova kuri saattavat haitata lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä varsinkin, jos kodin ilmapiiri on vihamielinen. (Juusola 2021, 21–22.)

Myös vanhempien liian salliva kasvatustyyli häiritsee sosiaalisten taitojen kehitystä. Jos perheen arki ei ole aikuisten hallinnassa ja lapsella ei ole selkeitä rajoja tai sääntöjä, lapsen on vaikeampi hahmottaa sosiaalisia lainalaisuuksia ja se saattaa myös lisätä lapsen turhautumisaggressiota. Sääntöjen puute stressaa ja turhauttaa lasta, ja silloin lapsi saattaa turvautua aggressioon, joka on sosiaalisesti tuomittava työkalu. Jos vanhemmat käyttävät kasvatukseen aggressiivisuutta ja vastaavat toistuvasti lapsen aggressioon aggressiolla, lapsi omaksuu myös tämän toimintamallin. Suuttuminen ja huutaminen on inhimillistä ja lapsi kestää sen, mikäli lapsen ja vanhemman välillä on turvallista kiintymystä ja rakkautta. Lapsen sosiaalinen kehitys on kuitenkin vaarassa, jos hallitsematonta raivoa on perheen käytetyin ongelmanratkaisukeino (Juusola 2021, 22.)

Myönteiset sanat vaikuttavat suuresti. Vanhempien on hyvä vaalia perheen tunnekieltä, joka koostuu oman perheen ainutlaatuisista tunteista, eleistä, ilmeistä ja sanoista. Tunnekieli syntyy juttelemalla lapselle, olemalla läsnä, koskettamalla ja peilaamalla lapsen tunteita. Lapsi oppii tällöin, että häntä rakastetaan, kuunnellaan ja hänen viesteihinsä vastataan. Lapsen psyykinen hyvinvointi kasvaa, kun hän saa kuulla olevansa tärkeä, mukava, hyvä ja rakastettu. (Juusola 2021, 24–25.)

Koska vanhempien merkitys lasten kasvuun ja kehitykseen on merkittävää, on vanhemmuutta tärkeää tukea. Pikkulapsiperheissä vanhemmuuden tuella on erityisen suuri merkitys. Tuen avulla voidaan vaikuttaa vanhemmuustaitoihin sekä lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Vanhemmuuden tuki voidaan jakaa universaaliin, kohdennettuun ja intensiiviseen tukeen. Universaali tuki käsittää esimerkiksi neuvolapalvelut. Kohdennettu tuki on tarkoitettu esimerkiksi psyykkisten ongelmien vuoksi riskiryhmiin kuuluville vanhemmille tai kun lapsella on erityistarpeita. Kohdennettua tukea perheet saavat perheneuvolasta ja lisäksi esimerkiksi vanhempainryhmätoiminnasta. Intensiivistä tukea tarvitsevat perheet, joissa vanhemmilla on esimerkiksi vakavia mielenterveydenhäiriöitä tai päihdeongelmia tai joissa esiintyy perheväkivaltaa. Vanhemmuutta voidaan tukea perheille suunnatuilla interventioilla, joiden toteuttajia voivat olla eri sosiaali-, terveys- tai kasvatustieteen ammattilaiset. (Kalland & Salo 2020, 891.)

2.1.2 Vertaisryhmät

Vertaisryhmässä lapset pääsevät harjoittelemaan vanhemmilta opittuja sosiaalisia taitoja. Vertaisryhmällä tarkoitetaan ikätovereita, kavereita ja ystäviä. Sisärukkaset voidaan lukea myös vertaisryhmään kuuluviksi. (Vilen ym. 2013, 156.) Sosiaalisten taitojen oppimisen ja persoonan kehittymisen kannalta vertaisryhmällä on tärkeä merkitys. Lapset ovat vertaisryhmässä tasavertaisia keskenään ja he pääsevät harjoittelemaan yhdessä muun muassa ristiriitojen ratkaisemista. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 58.) Ryhmässä toimiesseen lapsi luo kuvaa siitä, millä keinoilla on lupa toimia ja millaiset asiat ovat hyväksyttävviä (Vilen ym. 2013, 217).

Jotta lapsi saa kokemuksia aktiivisena ryhmän jäsenenä toimisesta vertaisryhmässä, hän tarvitsee vertaisryhmän hyväksyntää. Vuorovaikutustaitojen kehittyminen voi lähteä kehittymään positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan, riippuen siitä pääseekö lapsi osaksi ryhmää. Positiivinen kehä tuo lapselle mahdollisuuden päästä mukaan leikkiin ja päästä näin harjoittelemaan vuorovaikutustaitoja. Lasten vuorovaikutustaitoja kehittämällä voidaan tukea positiivisia vertaissuhteita. (Laaksonen 2012, 3.) Usein tarpeellista varsinkin ristiriitatilanteessa on, että aikuinen ohjaa lapsia hienovaraisesti. Aikuinen voi esimerkiksi tarkentaa lasten ehdotuksia ja koota niitä yhteen. Aikuisen tulee myös pitää huoli siitä, että vertaisryhmässä ei syyllistetä tovereita ja näin aiheuteta itsetuntoa vaurioittavia kokemuksia. On tärkeää, että lapsi saa myönteisiä kokemuksia ryhmässä toimimisesta. Aikuisen on hyvä ohjata lapsia antamaan myönteistä palautetta toisilleen, mutta auttaa myös käsittelemään toimintaa, joka ei ole hyväksyttävää. (Vilen ym. 2013, 218.)

2.1.3 Leikki

Leikillä on keskeinen merkitys leikki-ikäisen lapsen elämässä. Leikin kautta lapsi tutustuu ympäröivään maailmaan ja eri ilmiöihin. (Nurmiranta ym. 2009, 59.) Leikki tuottaa lapsille mielihyvää ja iloa. Leikki edistää lapsen hyvinvointia, kehitystä ja oppimista. Vaikka lapsi oppii leikkiessään, leikki ei ole lapselle tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla sekä hahmottaa maailmaa. Lapset ovat aktiivisia toimijoita leikkiessään ja samalla he leikin avulla käsittelevät kokemuksiaan, mallintavat haaveitaan ja toiveitaan sekä luovat käsityksiä itsestään ja muista ihmisistä. Leikissä lapsen on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä. (Opetushallitus 2022a, 25.)

Leikissä lapsi käyttää sosiaalisia taitojaan ja samalla taidot kehittyvät lisää. Leikkiessä lapset oppivat kommunikoimaan, neuvottelemaan sekä katsomaan asioita toisten näkökulmasta. (Tigerstedt 2016.) Jakaminen, tunteiden ilmaisu ja sääntöjen noudattaminen tulevat myös tutuiksi. Leikkitaitojen sujuvuuteen vaikuttavat aiemmat kokemukset

vuorovaikutuksesta sekä myös lapsen kognitiiviset kyvyt ja temperamentti. Myös leikkikavereiden sosiaaliset kyvyt vaikuttavat sujuvuuteen, joten sen vuoksi leikki saattaa sujua paremmin hieman vanhemman kuin samanikäisen lapsen kanssa. (Wahlman-Neuvonen & Hannonen 2015, 32–33.) Kun lapsi kasvaa, leikkien teemat laajentuvat. 5–6-vuotiaan leikki voi olla mitä tahansa, ja juonen käänteet ovat monimutkaisia, mutta loogisia. 5–6-vuotiaan leikki voi kestää päivän tai useamman päivän peräkkäin. Leikissä opittuja asioita, kuten kerronnallisuutta, loogista ajattelua, käsitteiden hallintaa ja ongelmanratkaisutaitoja lapsi tarvitsee myöhemmin myös koulumaailmassa. (Tigerstedt 2016.) Aikuisten tehtävä yhteisleikeissä on tukea lasten keskinäisiä suhteita ja varmistaa, että lapset saavat ryhmässä onnistumisen kokemuksia. Aikuiset voivat myös monipuolistaa lasten leikkikokemusta suunnittelemalla leikkiä yhdessä lasten kanssa (Nurmi ym. 2014, 70.)

2.2 5–6– vuotiaan lapsen sosiaaliset taidot

Lapsuudessa kuhunkin ikään kuuluu tiettyjä kehitysvaiheita. 5–6-vuotias lapsi on tyypillisesti saanut jo melko paljon harjoitusta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja erilaisia kokemuksia ihmissuhteista. Tämän ikäisten lasten sosiaaliset taidot ovat muodostuneet aiempaa paremmiksi. Lapset ovat jo taitavia yhteisleikeissä, he osaavat jo neuvotella ja joustaa asioista tarpeen tullen sekä ilmaista omia mielipiteitään (MLL 2018.)

5–vuotiaalle lapselle kaverit ovat jo tärkeitä ja hän kyläilee mielellään kavereiden luona jo yksinkin. Ryhmätilanteet sujuvat 5-vuotiaalta jo hyvin aikuisen riittävässä ohjauksessa. Itsekeskeisyys voi vielä näkyä kaveritoiminnassa, mutta tämän ikäinen tunnistaa jo usein miksi toisesta tuntuu pahalta ja osaa selvittää ristiriitatilanteita itsekin kavereiden kanssa, ajoittain aikuisen tukeen turvautuen. Leikeissä näkyy äidin ja isän taitojen ihailu, ja lapsi työstää leikeissään myös erilaisia vuorovaikutustaitoja kuten miehen ja naisen rooleja. Leikit ovat jo pitkäkestoisia, ja leikkien teemat jatkuvat eteenpäin jo muinakin päivinä. (Vilen ym. 2013, 160.) Pelit ja leikit, joissa on selkeät säännöt, alkavat kiinnostaa viiden vuoden ikäisiä lapsia, mutta peleissä häviäminen on edelleen vaikeaa. Leuhkiminen ja mahtailu kuuluu tähän ikäkauteen. Suuria puheita lapset saattavat käyttää halutessaan tehdä vaikutuksen kavereihin (MLL 2018.)

6-vuotias leikkii ja harrastaa yhä enemmän kavereiden kanssa ja kiinnostuu kodin ulkopuolisesta toimintakentästä. Rajojen kokeileminen on ajankohtaista ja 6-vuotias pohtii jo paljon isoksi kasvamistaan. Sosiaalisten tilanteiden ymmärrys on kasvanut jo paljon ja 6-vuotias osaa jo ilmaista omia mielipiteitä. (Vilen, ym. 2013, 160.) Vaikka 6-vuotias on monella tapaa vanhemmistaan riippuvainen, hänellä on tässä vaiheessa irtautumispyrkimyksiä vanhemmistaan, ja tämän takia voi ilmentyä tunteiden ailahtelua sekä kiukkua ja ylimielisyyttä vanhempia kohtaan. Samaan aikaan lapsi kuitenkin ihailee vanhempiaan ja muita hänen

elämänsä tärkeitä aikuisia ja haluaa oppia tekemään asioita kuten he. Lapsi haluaa myös harjoitella itsenäistä toimimista, joten on tärkeää tarjota päätäntävaltaa sopivasti, mutta samalla pitää kiinni turvallisista rajoista. 6-vuotias on jo melko taitava pukemaan tunteitaan sanoiksi. (MLL 2017.)

Lapset ovat yksilöitä siinä, miten paljon he nauttivat toisten lasten ja aikuisten seurasta. Jos lapsi kuitenkin yleisimmin vetäytyy muiden lasten seurasta ja haluaa leikkiä vain yksin, vanhempi voi järjestää lapselle tilanteita, joissa hän kohtaa muita lapsia. Ujous voi helpottaa leikkitaitoja harjoitellessa. On kuitenkin tärkeää, että vanhempi toimii herkkävaistoisesti yksilöllisyyden kunnioittamisen ja sosiaalisten taitojen harjoittelun tukemisen välillä. (MLL 2018.)

3 Varhaiskasvatus ja Covid19-pandemia

3.1 Varhaiskasvatus 5–6-vuotiailla

Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja huoltajien kanssa. Suunnitelman lähtökohdiana on lapsen yksilölliset vahvuudet, tarpeet ja mielenkiinnon kohteet ja sitä päivitetään säännöllisesti. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan yhdessä asetetut tavoitteet ja menetelmät niiden saavuttamiseksi. Nämä menetelmät kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöllä tuetaan lapsen hyvinvointia, kehitystä ja oppimista. Yksilöllisissä suunnitelmissa esiin nousevat tavoitteet otetaan huomioon koko lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa, sekä oppimisympäristön ja henkilöstön kehittämisessä. Lapsen sosiaaliset taidot huomioidaan varhaiskasvatussuunnitelmassa erityisesti korostamalla leikin merkitystä ja yhdessä leikkimisen taitoja. Lasten sosiaalisia suhteita tukemalla varmistetaan, että jokaisella on mahdollisuus osallistua leikkeihin ja yhteiseen toimintaan. (Opetushallitus 2022b.)

Covid19-pandemia toi muutoksia varhaiskasvatuksen toimintaan. Keväällä 2020 suositusten vuoksi iso osa lapsista jäi pois varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta. Varhaiskasvatusta ohjeistettiin pitämään perheisiin yhteyttä etäyhteydellä. (Valtioneuvosto 2021, 82.) Pandemiaan liittyviä suosituksia ja ohjeistuksia on päivitetty säännöllisesti. Kevään 2020 jälkeen varhaiskasvatus ja esiopetus on pyritty järjestämään normaalisti huomioiden pandemiaan liittyvät ajankohtaiset turvallisuus- ja hygieniasuosituksiset. Ohjeissa ja päivityksissä on ollut alueellisia eroja riippuen siitä, onko pandemia ollut perustasolla, kiihtymis- tai leviämisvaiheessa.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen varhaiskasvatuksen henkilöstölle teettämän tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksen lapsiryhmiä on pyritty pitämään erillään toisistaan Covid19-viruksen leviämisen estämiseksi. Lapsiryhmien välistä yhteistyötä eri tilanteissa on vältetty. Muiden päiväkotien, perhepäivähoitajien ja koulujen kanssa tehtävä yhteistyö on vähentynyt ja loppunut jopa kokonaan. Myös retket ja vierailut lähiympäristön ulkopuolelle vähentyivät rajoitusten vuoksi. Monissa toimipaikoissa on kuitenkin hyödynnetty virtuaalisia toteutuksia, kuten etäteatteria- ja konsertteja. Etäyhteyksiä on hyödynnetty myös vanhempien kanssa käytävissä varhaiskasvatussuunnitelma-keskusteluissa. (Karvi 2021, 8, 14, 22.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön laatiman suosituksen mukaan varhaiskasvatukseen ei pitäisi mennä oireisena ja mikäli lapsi sairastuu hoitopäivän aikana, siirretään hänet erilliseen tilaan odottamaan huoltajaa aikuisen valvonnassa.

Lisäksi tulee välttää tarpeetonta fyysistä kontaktia, kiinnittää huomiota väljyyteen ja hygieniaan ja pidetään tarvittaessa varhaiskasvatusryhmät erillään. Kunnat päättävät erikseen esimerkiksi maskisuosituksista ja varhaiskasvatuksessa järjestettävien juhlien ja tapahtumien järjestämisistä. Suosituksessa sanotaan, että hygienian tehostamisesta ja etäisyyksien ylläpitämisestä huolimatta on huolehdittava, että lapsi saa tarvitsemansa läheisyyden, turvan ja vuorovaikutuksen. (THL ja OKM 2022.)

3.2 Covid19-pandemian vaikutuksia

Covid19-pandemian vaikutuksia lasten elämään ja sosiaaliseen kehitykseen on tutkittu jonkun verran maailmalla, mutta suomalaisia tutkimuksia aiheesta on vielä vähän. Tutkimusten mukaan varhaislapsuus ja etenkin esikouluikä on merkittävää aikaa sosiaalisen kehityksen kannalta. Rajoitukset ovat vähentäneet sosiaalisia kontakteja, mutta toisaalta lisänneet myös perheiden yhteistä aikaa. Linnavallin ja Kallandin (2021) tutkimuksen mukaan vanhemmat kokivat lastensa prososiaalisen käyttäytymisen heikentyneen ja yksinäisyyden lisääntyneen päivähoidosta poisjäämisen vuoksi. Lisäksi vanhemmat kokivat lisääntyneitä ongelmia vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa.

Tuoreessa tutkimusartikkelissa Covid19-pandemian vaikutuksista alle kouluikäisten lasten kehitykseen (Durmusoglu Saltali 2021) on lueteltu lapsen sosiaalisen kehityksen kriittisiä tekijöitä. Näitä ovat kaverisuhteet, sukulaissuhteet ja naapuruussuhteet. Artikkelissa kerrotaan varhaiskasvatuksen olevan kriittistä aikaa sosiaalisten suhteiden kehitykselle ja lapsi oppii ryhmässä toimimista sekä vastavuoroista leikkiä. Pandemian vuoksi varhaiskasvatuksesta pois jääneet lapset, joilla ei ole sisaruksia, jäävät paitsi tästä tärkeästä oppimisympäristöstä. Sukulais- ja naapuruussuhteet ovat lapselle merkittäviä sosiaalisten suhteiden ja käytösmallien omaksumisympäristöjä.

Covid19-pandemian vaikutuksia lasten ja nuorten mielenterveyteen tutkivassa artikkelissa (Saggiaro de Figueiredo ym. 2021) kerrotaan lasten olevan erittäin alttiita Covid19-pandemian synnyttämille biopsykososiaalisille stressitekijöille, kun jokapäiväiset rutiinit häiriytyvät väestön rajoitustoimenpiteiden vuoksi. Nämä rajoitustoimenpiteet kuitenkin ovat myös lisänneet perheiden yhteistä aikaa, eivätkä lapset ole kokeneet samalla tavalla yksinäisyyttä ja eristäytyneisyyttä kuin nuoret ja aikuiset. Artikkelissa tuodaan esille myös tärkeä näkökulma siihen, kuinka siirtyminen etätöihin on saattanut kuormittaa vanhempaa psyykkisesti ja aiheuttaa suurtakin stressiä, mikä saattaa vaikuttaa myös vanhempien käytökseen lasta kohtaan tai näkyä vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa. Myös Covid19-pandemian aiheuttamat taloudelliset vaikeudet voivat vaikuttaa lapsen elämään esimerkiksi harrastusten loppumisena.

Behavioral Sciences-sivustolla julkaistussa artikkelissa (Maleki ym. 2019) kerrotaan esikouluiän olevan sosiaalisen kehityksen kannalta ratkaisevaa aikaa, sillä sosiaalisten taitojen kehittäminen antaa lapselle mahdollisuuden luoda onnistuneita suhteita muihin ja parantaa sopeutumista kouluympäristöön. Puutteet lapsen sosiaalisissa taidoissa voivat johtaa yksinäisyyden tunteeseen, myöhempään mielenterveys- ja käytösongelmiin, huonoon vuorovaikutukseen vanhempien, opettajien ja ikätovereiden kanssa sekä kouluun sopeutumattomuuteen. Varhaiskasvatus on lapsen ensimmäinen sosiaalinen ympäristö kodin ulkopuolella ja varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on valmiudet havainnoida lasten erilaisia sosiaalisia käyttäytymismalleja ja heillä on vanhempia parempi kokemuspohja tähän. Toisaalta vanhemmat pystyvät havainnoimaan lapsen sosiaalisia taitoja laajemmin ja monissa erilaisissa tilanteissa, joten hyvä kodin ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö ja kommunikointi on ensiarvoisen tärkeää.

Japanissa on tehty tutkimus Covid19-pandemian aiheuttaman koulujen sulkemisen vaikutuksista esikouluikäisten lasten sosiaalisemotionaalisiin taitoihin. Tutkimukseen osallistui 32 4–5-vuotiasta lasta kolmesta eri Tokiolaisesta esikoulusta. Opettajat arvioivat lasten sosiaalisia taitoja kolmena eri ajankohtana: marraskuussa 2019, tammikuussa 2020 (ennen Covid19-pandemiaa) ja maaliskuussa 2020 (pandemian aikana). Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että esikoulujen sulkeminen vaikutti lasten sosiaalisemotionaalisiin taitoihin negatiivisesti, kun mahdollisuuksia ryhmätoimintaan, ongelman ratkaisuun ja tunnetaitojen opetteluun oli arjessa tavallista vähemmän. Tutkimuksessa todetaan myös, että pandemian aikana vanhempien vaikutus lapsen sosiaalisiin taitoihin kasvoi ja kotiolojen mukaan vaikutus oli joko taitoja vahvistava tai niitä heikentävä. (Doi ym. 2021)

4 Opinnäytetyön toteutus ja menetelmät

4.1 Kohderyhmä

Tämän opinnäytetyön kohderyhmänä ovat 5–6-vuotiaiden lasten vanhemmat, joiden lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen. Haastateltavat, yhteensä seitsemän vanhempaa valittiin harkinnanvaraisesti lumipallotekniikkaa hyödyntäen. Lumipallotekniikkaa käytettäessä uusia osallistujia etsitään tutkimukseen jo osallistuneiden ihmisten avulla. (Kylmä & Juvakka 2007, 63). Tutkimusaineisto kerätään sitä mukaa kun tutkimukseen löytyy uusia osallistujia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Taustaltaan haastateltavat ovat hyvin erityyppisistä perheistä, kaikki kuitenkin kahden vanhemman talouksista. Osalla haastateltavien lapsista ei ollut harrastuksia lainkaan, kun taas osalla niitä oli runsaasti. Lapset olivat kaikki eri varhaiskasvatusryhmissä ja asuvat eri puolilla Lappeenrantaa.

4.2 Aineiston keruu ja analyysi

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Laadullisessa tutkimuksessa on monia erilaisia lähestymis- ja analyysitapoja. Tutkimuksen ominaispiirteitä ovat subjektiivisuus, asianosaisten omien merkitysten ja tulkintojen korostaminen, tutkijan itsereflektointi, strukturoimattoman ja luonnollisen aineiston suosiminen, tutkittavan aineiston intensiivinen tarkastelu sekä epäily itsestään selvästi tiedettyjä asioita kohtaan (Juhila a) Aineistoa voidaan kerätä haastattelemalla, kyselemällä, havainnoimalla sekä erilaisiin dokumentteihin perustuvan tiedon avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 71). Osallistujien näkökulman ymmärtäminen on keskeinen tavoite (Juvakka & Kylmä 2007, 23).

Alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoitus oli kerätä aineisto teemahaastattelun avulla, mutta aikatauluhaasteiden vuoksi päädyttiin haastattelemaan vanhempia sähköpostitse. Vanhemmille lähetettiin sähköisesti tutkimuksen saatekirje (liite 1), tietosuojailmoitus (liite 2) sekä avoimet haastattelukysymykset (liite 3) liittyen lasten sosiaalisten taitojen kehitykseen sekä Covid-19-pandemian vaikutuksiin. Vanhemmilla oli mahdollisuus tarvittaessa esittää tarkentavia kysymyksiä tutkimuksen tekijöille. Sähköpostihaastattelun etuna on nopeus ja tutkimuksen tekijä saa aineiston suoraan kirjallisessa muodossa käyttöönsä. Menetelmä sopii käytettäväksi rajatulle ryhmälle ja rajatussa kysymyksenasettelussa. Menetelmän heikkous on, että osallistujien ja tutkimuksen tekijän välille ei muodostu henkilökohtaista kontaktia. (Juvakka & Kylmä 2007, 104.) Aineisto kerättiin marraskuun 2021 aikana.

Kerätyn aineiston analysoimiseen käytettiin teemoittelua. Teemoittelu on yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä, jossa aineistosta paikannetaan olennaiset teemat eli aihekokonaisuudet ja tyypilliset piirteet liittyen tutkimusongelmaan (Juhila b). Kaikki

haastatteluvastaukset koottiin ensin yhteen Word-tiedostoon. Jokaisesta haastattelukysymyksestä nostettiin esille merkitykselliset ilmaukset sekä ala- ja yläteemat. Analyysitaulukoita on esitetty opinnäytetyön tulososassa.

5 Tulokset

5.1 Lapsen sosiaalisten taitojen ilmeneminen

Haastateltavat kertoivat lastensa sosiaalisten taitojen ilmenevän puheliaisuutena, ystävällisyytenä ja hakeutumisella vieraiden ihmisten seuraan. Useampi haastateltava kertoi lapsen osaavan ottaa toiset huomioon ja leikkiä toisten lasten kanssa. Lasten kerrottiin myös kyselevän toisten kuulumisia, sovittavan ristiriitoja, kannustavan ujompia ja pyytävän muita lapsia leikkimään. Yksi haastateltavista kertoi lapsensa olevan uusien ihmisten seurassa aluksi hieman ujo, mutta tutussa porukassa kontaktia ottava.

Hän on puhelias, ystävällinen ja avoin vieraidenkin ihmisten kanssa. Hän osaa ottaa toiset huomioon esimerkiksi kyselemällä kuulumisia ja kommentoimalla positiivisesti toisen asioita. Hän pyytää muita lapsia leikkimään ja kannustaa ujompia.

Hän on puhelias vieraillekin ihmisille, tekee paljon huomioita ympäristöstä ja ottaa muita mukaan keskusteluun.

Lapsi ottaa muut huomioon, on kohtelias, osaa leikkiä yhteisiä leikkejä yhden tai useampien ikätovereiden kanssa, osaa sovittaa ristiriitoja.

5.2 Lapsen sosiaalisia taitoja edistävät tekijät

Haastateltavat kertoivat sisarus- ja sukulaissuhteiden sekä vanhempien esimerkin olevan merkittävässä asemassa lapsen sosiaalisten taitojen opettelussa. Useampi haastateltava kertoi lasten leikkineen eri ikäisten lasten kanssa ja opetelleen ryhmätyöskentelyä päiväkodissa. Lasten kanssa on myös kotona harjoiteltu tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja sanoitettu tunteita. Vanhemman tuella ja ohjauksella on kohdattu erilaisia tilanteita ja käsitelty niitä. Myös harrastusten kerrottiin tukevan sosiaalisten taitojen kehittymistä. Lapsen sosiaalisia taitoja edistävät tekijät on kuvattu taulukossa 1.

Merkityksellinen ilmaisu	Alateemat	Yläteemat
Lapsen kanssa on sanoitettu ja pohdittu tunteita	Tunteiden sanoittaminen	Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu eri tilanteissa
Lapsen kanssa on harjoiteltu tunteiden hallintaa ja ymmärtämistä ja lasta on autettu kohtaamaan erilaisia tilanteita	Tunteiden hallinta Erialaisten tilanteiden kohtaaminen	
Lapsen kanssa on harjoiteltu käytöstapoja	Käytöstapojen harjoittelu	
Puheliat vanhemmat	Vanhempien antama esimerkki	
Lapsi on harjoitellut ryhmässä toimimista päiväkodissa	Ryhmässä toimiminen	
Lapsi on leikkinyt paljon eri ikäisten lasten kanssa	Leikkiminen eri ikäisten lasten kanssa	
Leikki ja yhteinen toiminta sisarusten kanssa	Leikkiminen sisarusten kanssa	

Taulukko 1. Lapsen sosiaalisia taitoja edistävät tekijät

5.3 Lapsen sosiaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Haastateltavien mukaan varhaiskasvatuksessa harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja aktiivisesti ja lapsia ohjataan ja tuetaan oikeanlaiseen toimintaan. Lapsille annetaan palautetta ja heitä kannustetaan. Tarvittaessa lapsi voidaan ohjata erityisohjaajan luokse pienryhmään, jossa lapsi saa yksilöllistä tukea. Haastateltavat kertoivat lasten opettelevan pienryhmätoimintaa yhteisillä leikeillä ja peleillä ja keskustelemalla asioista. Päiväkodissa lapset ulkoilevat yhdessä muiden ryhmien kanssa ja oppivat näin toimimaan myös oman ryhmän ulkopuolisten lasten kanssa.

Haastateltavat toivoivat, että tunne- ja vuorovaikutustaitoja harjoiteltaisiin varhaiskasvatuksessa päivittäin, sillä lasten on tärkeää oppia tunnistamaan omia tunteitaan ja käsittelemään niitä. Tällä uskottiin olevan vaikutusta sosiaalisten taitojen sekä empatiakyvyn kehitykseen.

Vanhemmat toivoivat myös tunnetaitojen opettamista entistä pienemmille lapsille, sekä pienryhmätoimintaa yli ryhmärajojen. Haastateltavilta tuli myös huomio, että jos aikuiset olisivat aiempaa enemmän läsnä lasten leikeissä ja muussa vapaassa toiminnassa, he pysyisivät paremmin ohjaamaan ja tukemaan erilaisia vuorovaikutustilanteita.

Pienryhmätoiminta, ulkoilua toisten ryhmien kanssa samaan aikaan.

Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen tukeminen on kirjattu lapsen oppimissuunnitelmaan toiminnan tavoitteeksi.

5.4 Pandemian vaikutukset lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen

Haastatteluissa ilmeni pandemian vaikuttaneen perheiden elämään kovin eri tavoin. Osa haastateltavista kertoi lapsen sosiaalisten kontaktien olleen todella vähäisiä, sillä lapset eivät olleet juurikaan olleet mukana kauppaostoksilla, eivätkä olleet kyläilleet kodin ulkopuolella. Myös varhaiskasvatuksesta oli pidempiä poissaolojaksoja ja harrastustoiminnassa oli katkoja, tai harrastustoimintaa rajoitettiin. Lapset leikkivät pääasiassa ulkoleikkejä toisten lasten kanssa, eikä kaverisynttäreitä pidetty tai vieraat rajattiin saman varhaiskasvatusryhmän lapsiin. Toisaalta osa haastatelluista kertoi pandemian vaikuttaneet perheen arkeen vain vähän ja lähinnä matkustelujen poisjäämisestä ja tapahtumien peruuntumisesta. Moni haastateltava vanhempi oli siirtynyt työskentelemään tai opiskelemaan pääasiassa kotoa käsin, ja perheiden elämä oli poikkeuksetta keskittynyt kotiin ja lähiympäristöön.

Haastateltavat kertoivat, että pandemian alkuvaiheessa keväällä 2020 lasten harrastukset olivat kokonaan tauolla. Haastattelujen aikaan harrastustoiminta jatkui jo normaaliin tapaan tai tietyin rajoituksin.

Kysyttäessä pandemian vaikutuksista varhaiskasvatuksen toimintaan, yksi haastateltavista kertoi pandemian vaikuttaneen lapsen vienti- ja hakutilanteisiin päiväkodista siten, että aikuiset eivät päässeet päiväkodin sisätiloihin ja lapset jätettiin ulko-ovelle ja haettiin ulko-ovelta. Tämä vähensi kohtaamisen ja keskustelun mahdollisuuksia päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien välillä. Pandemia näkyi myös päiväkodin sisäisinä ryhmäjakoina, jolloin osa lapsen kavereista jäi toiseen ryhmään, eivätkä lapset päässeet leikkimään yhdessä. Päiväkodin yhteisiä vanhempainiltoja ei järjestetty eivätkä vanhemmat voineet osallistua päiväkodin juhliin. Yksi haastateltavista kertoi päiväkodin olleen kokonaan kiinni pandemian

alussa. Varhaiskasvatussuunnitelman – ja esiopetussuunnitelman tekoon liittyvät keskustelut pidettiin pääasiassa etäyhteydellä. Haastateltavat kertoivat myös, että eskariin tutustuminen ja teatterikäynnit jäivät väliin sekä vierailijoiden pitämät tuokiot päiväkodissa loppuivat. Osa haastateltavista koki, että pandemialla ei ole ollut ollenkaan vaikutuksia päiväkodin toimintaan tai vanhempien ja päiväkodin väliseen yhteistyöhön. Pandemian vaikutuksista huolimatta koettiin, että keskusteluyhteys päiväkodin ja vanhempien välillä on säilynyt entiseen tapaan. Pandemian vaikutuksia lapsen elämään on kuvattu taulukossa 2.

Merkityksellinen ilmaisu	Alateemat	Yläteemat
Lapset eivät juurikaan ole olleet kaupassa mukana	Kaupassa käyminen vähentynyt	Osallistuminen kodin ulkopuoliseen toimintaan vähentynyt
Muutama HopLop-reissu on jäänyt väliin	Lasten ryhmätapaamiset vähentyneet	
Perheen perusarki ei ole juurikaan muuttunut	Perheen arki pysynyt samanlaisena	
Pandemia on vaikuttanut hyvin vähän perheen arkeen		
Pandemia ei ole vaikuttanut juuri ollenkaan perheen arkeen		
Vanhemmat ovat siirtyneet työskentelemään ja opiskelemaan pääasiassa kotoa käsin	Vanhempien etätyö	
Ei kyläilyä lähestulkoon ollenkaan	Perheen ulkopuolisten ihmisten tapaaminen vähentynyt	
Sosiaaliset kontaktit todella vähissä		
Ei käy vieraita eikä perhe käy yhdessä missään		
Harrastustoiminnassa on ollut taukoja	Harrastustoiminta vähentynyt	
Tapahtumat ja matkustelut ovat jääneet	Matkustelu vähentynyt	

Taulukko 2. Pandemian vaikutuksia lapsen elämään

Haastateltavat kokivat pandemian vaikuttaneen enimmäkseen heikentävästi lasten sosiaalisten taitojen kehitykseen. Sosiaalisten kontaktien ollessa minimissään sosiaalisia taitoja ei ole päästy harjoittelemaan muualla kuin päiväkodissa. Pidempien poissaolojen jälkeen ryhmässä olemisen taitoja on pitänyt muistella uudelleen varhaiskasvatukseen paluun jälkeen. Varhaiskasvatuksen ulkopuolinen elämä on keskittynyt hyvin paljon kotiympäristöön ja näin ollen tilanteet, joissa sosiaalisia taitoja käytettiin, ovat vähentyneet. Harrastuksen tauolla oleminen lisäsi jännitystä mennä mukaan isoon lapsiryhmään sen jälkeen, kun rajoituksia purettiin. Näiden lisäksi haastateltavat kertoivat lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen vaikuttaneen heikentävästi erilaisten tapahtumien ja harrastus- ja leikkipaikkojen sulut sekä tuttavien ja sukulaisten kohtaamisten vähyys.

Toisaalta pandemialla koettiin olevan myös edistäviä vaikutuksia lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen. Haastateltavat kertoivat, että lasten kanssa on käyty kotona paljon erilaisia pandemiaan liittyviä keskusteluja. Lapset ovat oppineet ymmärtämään pandemian vakavuuden ja sosiaalisten kontaktien vähyden sekä toimimaan pandemian mukanaan tuomien rajoitusten mukaan. Lisäksi on keskusteltu myös yksinäisyydestä aiempaa enemmän. Yksi haastateltavista ei kokenut pandemian vaikuttaneen lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen millään tavalla.

5.5 Vanhempien toiveet pandemia-ajan rajoituksiin palattaessa

Haastateltavat toivat esille toiveen siitä, että rajoituksiin palattaessa huomioitaisiin ensisijaisesti lasten- ja nuorten harrastustoiminnan jatkumisen mahdollisuudet ja mietittäisiin erityisen huolellisesti mahdollinen tauottaminen. Lapsia koskevissa rajoituksissa toivottiin ensisijaisesti arvioitavan, ovatko rajoitukset haitallisempia kuin sairastettu tauti. Myös tiedottamisen toivottiin olevan avoimempaa. Kaiken kaikkiaan toiveena on pitää lasten arki mahdollisimman normaalina turvallisesti.

6 Pohdinta

6.1 Tulosten tarkastelua

Haastateltavat kuvasivat lastensa sosiaalisten taitojen ilmenemistä ikätyypillisesti monin eri tavoin. Useampi vanhempi toi esille, että lapset ottavat toiset huomioon ja yhteisleikit sujuvat. Lasten kerrottiin myös osaavan sovitella ristiriitoja. Haastateltavien mielestä sisarus- ja sukulaissuhteet sekä vanhempien esimerkki ovat merkittävässä asemassa sosiaalisten taitojen kehittämisessä. Kehittävinä tekijöinä mainittiin myös vertaisryhmissä työskentely ja leikkiminen, erilaisten tilanteiden kohtaaminen vanhempien tuella sekä tunteiden sanoittaminen ja pohtiminen yhdessä vanhemman kanssa. Kaiken kaikkiaan vastaukset olivat melko samansuuntaisia keskenään siitä, mitkä asiat edistävät lasten sosiaalista kehitystä.

Haastateltavat kertoivat varhaiskasvatuksen edistävän lapsen sosiaalisia taitoja monella tavalla, ja heillä oli myös toiveita näiden taitojen kehittämiseen. Varhaiskasvatuksessa lasten kanssa harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Aikuisen ohjauksen avulla lapset opettelevat toisten huomioon ottamista, ristiriitatilanteiden selvittämistä, he saavat palautetta ja heitä kannustetaan. Varhaiskasvatuksessa on yhteistoimintaa ryhmissä, kuten leikkejä ja pelejä, mitkä myös nähtiin sosiaalisia taitoja edistävinä. Vanhemmat toivoivat, että varhaiskasvatuksessa oli entistä enemmän pienryhmätoimintaa, ja yksi vanhempi toi esille, että pienryhmätoimintaa voisi olla myös yli ryhmärajojen. Kaksi vanhempaa toivoi nykyistä enemmän tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua. Yhdessä vastauksessa toivottiin lisäksi aikuisten olevan enemmän läsnä lasten leikeissä ja vapaassa toiminnassa.

Tulosten mukaan pandemia on vaikuttanut lasten elämään ennen kaikkea rajoittamalla perheen ulkopuolisten sosiaalisten kontaktien määrää. Sukulaisten, ystävien ja tuttavien kohtaaminen on ollut minimissään. Vastauksissa todettiin, että lapset ovat leikkineet toisten perheiden lasten kanssa ulkotiloissa kuten ennenkin, eikä pandemia ole tähän vaikuttanut. Koska sisäleikkipaikat ovat olleet suljettuina ja lasten tapahtumia ei ole järjestetty, perheiltä on vaadittu tavallista enemmän luovuutta, jotta kohtaamisia vertaisten kanssa on pystytty järjestämään.

Vaikka pandemia on vaikuttanut varhaiskasvatuksen toimintaan monin tavoin, pandemian ei vastausten perusteella koettu juurikaan vaikuttaneen varhaiskasvatuksen ja vanhempien väliseen yhteistyöhön. Kaksi vanhempaa mainitsee, että keskustelumahdollisuudet ovat vähentyneet ja keskustelut ovat lyhentyneet. Etäyhteyksiä on hyödynnetty kodin ja varhaiskasvatuksen välisessä yhteistyössä.

Pandemian koettiin tulosten perusteella vaikuttaneen enimmäkseen heikentävästi lasten sosiaalisten taitojen kehitykseen, koska muiden ihmisten kohtaaminen oli vähäistä ja

mahdollisuudet harjoitella sosiaalisia taitoja oli minimissään. Oli mielenkiintoista huomata, että rajoituksista huolimatta vanhemmat toivat esille pandemialla olleen myös lapsen sosiaalisia taitoja edistäviä vaikutuksia. Edistävät vaikutukset liittyivät siihen, että kotona lapsen kanssa keskusteltiin pandemiaan liittyvistä asioista ja yksinäisyydestä aiempaa enemmän. Yksi vanhemmista koki, että pandemialla ei ole ollut vaikutusta lapsen sosiaaliseen kehitykseen.

Vastauksista ilmenee, että vanhemmat osaavat hyvin kuvata lastensa sosiaalisten taitojen ilmenemistä ja tietävät millaiset asiat edistävät lasten sosiaalista kehitystä. Osaltaan vastauksiin vaikuttavat lasten hyvin erityyppiset temperamentit. Vanhemmat myös tiedostavat, miten varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten sosiaalista kehitystä ja tuovat esille myös omia ajatuksiaan kehityksen tukemiseen liittyen. Kaikki vanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että lapselle kehittyy hyvät sosiaaliset taidot. Heillä oli korkea motivaatio osallistua opinnäytetyön toteutukseen.

6.2 Eettiset näkökohdat ja luotettavuuden arviointi

Laadullisessa tutkimuksessa eettiset kysymykset ovat osa tutkimusprosessia alkaen aiheen valinnasta tutkimustulosten julkaisuun ja lopuksi aineiston arkistointiin. Tutkittavien yksityisyyden, ihmisarvon, itsemääräämisoikeuden ja muiden oikeuksien kunnioittaminen on osa yleisiä eettisiä periaatteita. On vältettävä aiheuttamasta haittaa, riskejä ja vahinkoja tutkitaville ihmisille, yhteisöille ja muille tutkimuskohteille. (Vuori.)

Aiheen valinnassa on tärkeää pohtia aiheen oikeutusta. Tutkimukselle on löydettävä perusteluja laajemmasta tietoperustasta ja sen on rakennettava terveystieteiden tietopohjaa. (Kylmä & Juvakka 2007, 144). Opinnäytetyö on aiheena ajankohtainen ja tarpeellinen, koska Covid19-pandemian mukanaan tuomat rajoitukset ovat vaikuttaneet perheiden ja varhaiskasvatuksen arkeen. Lasten sosiaalisista taidoista on tehty paljon erilaisia tutkimuksia, joten opinnäytetyölle löytyi tietopohjaa.

Terveydenhoitotyön tarkoitus on vaikuttaa kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin niin yksilö-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasolla. Terveydenhoitaja ylläpitää ja edistää ihmisten terveyttä ja hyvinvointia, ehkäisee sairauksia ja ongelmia sekä tunnistaa terveyteen vaikuttavia riskejä mahdollisimman varhain sekä edistää terveyden tasa-arvoa ja auttaa vähentämään väestön terveyseroja tukemalla asiakkaidensa itsemääräämisoikeutta ja omatoimisuutta. Tärkeää on lisäksi yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden edistäminen ja heikommassa asemassa olevien oikeuksien puolustaminen. Terveydenhoitaja auttaa asiakkaita ja perheitä tunnistamaan voimavarojaan ja vahvuuksiaan sekä samalla motivoi ja tukee niiden käyttöönottamista. (Terveydenhoitajaliitto 2016). Opinnäytetyötä tehdessä huomioitiin ja

noudatettiin terveydenhoitajien eettisiä suosituksia (Terveydenhoitajaliitto 2016). Opinnäytetyöprosessi toi tietoa lapsen sosiaalisesta kehitykseen vaikuttavista seikoista ja vahvisti ammatillista kehittymistä.

Tutkimukseen osallistujaa on informoitava tutkimuksen tarkoituksesta, tutkimuksen menettelytavoista, kestosta ja siitä, mihin tutkimustietoa aiotaan käyttää. Henkilöiden suojeluun liittyvistä asioista on myös annettava tietoa osallistujalle. (Kylmä & Juvakka 2007, 149.) Tutkittaville tulee taata anonymiteetti koko tutkimuksen ajan (Leino-Kilpi & Välimäki 2015, 368). Lisäksi osallistujien tulee olla tietoisia, että tutkimuksesta on myös mahdollisuus vetäytyä. (Kylmä & Juvakka 2007, 149.) Haastatteluun osallistuville vanhemmille lähetettiin saatekirje ja tietosuojailmoitus. Saatekirjeessä kerrottiin opinnäytetyön toteutuksesta tarkemmin ja tietosuojailmoituksessa henkilötietojen käsittelystä opinnäytetyössä.

Aineiston käsittelyn ja analyysin aikana on tärkeää suojella tutkimukseen osallistuneita ihmisiä. Aineistossa, kuten muistiinpanoissa, puhtaaksikirjoitetuissa haastatteluissa tai ääninauhoissa tulee käyttää ihmisten nimien sijaan esimerkiksi numeroita. (Kylmä & Juvakka 2007, 153.) Eettistä toimintaa on myös se, että analyysi tehdään luotettavilla analyysimenetelmillä ja hyödynnetään koko kerättyä aineistoa (Leino-Kilpi & Välimäki 2015, 370). Kaikki haastatteluvastaukset on käyty huolellisesti läpi ja hyödynnetty opinnäytetyössä. Haastateltavien henkilötietoja ei ole kerätty ja heidän henkilöllisyyttään ei voi päätellä tuloksista.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan on noudatettu eettisiä toimintatapoja. Rehellisyys, huolellisuus, tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä ovat keskeisiä asioita eettisessä toiminnassa. Hyviä toimintatapoja kuvaa myös avoimuus ja vastuullisuus tuloksia julkaistaessa (TENK 2021.) Raportoinnissa on pyritty kuvaamaan opinnäytetyön vaiheet mahdollisimman huolellisesti.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida erilaisilla laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereillä, joita ovat esimerkiksi uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys ja siirrettävyys. Jotta tutkimus on ja sen tulokset ovat uskottavia, tutkimuksen tekijän on varmistettava, että tutkimustulokset vastaavat tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden käsityksiä tutkimuskohteesta. Uskottavuutta voidaan vahvistaa keskustelemalla tutkimustuloksista tutkimukseen osallistuvien kanssa tutkimuksen eri vaiheissa. Tutkittavan ilmiön kanssa työskentely riittävän pitkän vahvistaa myös tutkimuksen uskottavuutta (Kylmä & Juvakka 2007, 127–128.) Opinnäytetyössä uskottavuutta vahvistaa se, että tutkimukseen osallistuvat ovat valittu tuttavapiiristä, jolloin voidaan varmistua esimerkiksi siitä, että tutkittavilla on riittävä käsitys tutkimuksen aihepiiristä. Tutkimukseen osallistuvien kanssa on

voitu myös keskustella tutkimusaiheesta ja varmistua siitä, että tutkimustulokset vastaavat henkilöiden käsityksiä tutkimuskohteesta.

Vahvistettavuus edellyttää tutkimusprosessin kirjaamista niin, että raportista voidaan seurata prosessin kulkua pääpiirteissään. Näin ollen vahvistettavuus liittyy koko tutkimusprosessiin. Opinnäytetyön tekijät hyötyvät muistiinpanoistaan kirjoittaessaan raporttia ja erityisesti laadullisessa tutkimuksessa tutkimuspäiväkirjan merkitys korostuu, koska suunnitelma tarkentuu usein tutkimuksen edetessä. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa on keskusteltu aineistosta ja sieltä esiin tulleista oivalluksista ja johtopäätöksistä. Kirjallisuudesta ja tutkimuksista on saatu tukea tulosten tarkasteluun ja johtopäätösten tekemiseen.

Refleksiivisyys tarkoittaa sitä, että opinnäytetyön tekijät ovat tietoisia omista lähtökohdistaan tehdessään tutkimusta. Opinnäytetyön tekijöiden on kuvattava lähtökohdat tutkimusraportissa ja pystyttävä arvioimaan kuinka hän vaikuttaa aineistoonsa ja tutkimusprosessiinsa (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Omakohtaiset kokemukset eivät ole vaikuttaneet opinnäytetyön aineistoon ja tutkimusprosessiin. Jotta tutkimustulokset olisivat siirrettävissä eli hyödynnettävissä muissa vastaavissa tilanteissa, tutkimuksen tekijän on annettava riittävästi tietoa tutkimuksen osallistujista ja ympäristöstä, jolloin lukija voi arvioida tulosten siirrettävyyttä (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Raportissa on kerrottu osallistujista riittävät perustiedot.

Kaikki haastateltavat vastasivat jokaiseen tutkimuskysymykseen, joka lisää tutkimuksen luotettavuutta. Vastauksista löytyi myös hyvin yhteneväisyyksiä, johon olimme tyytyväisiä. Osa haastatelluista vastasi kysymyksiin kovin lyhyesti ja paikoin perustelematta vastausta, joka luultavasti voitaisi välttää haastattelemalla kasvotusten ja esittämällä tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Kaiken kaikkiaan haastattelut sujuivat kuitenkin hyvin ja vastauksista sai hyvin tutkimuspohjaa aiheelle.

6.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset

Kokonaisuudessaan haastateltavat eivät kokeneet pandemia-ajan kovin merkittävästi vaikuttaneen lasten sosiaaliseen kehitykseen, johon varmasti vaikuttaa se, että pandemiarajoitukset ovat olleet verrattain lyhytaikaisia. Opinnäytetyön kohderyhmän lapset elävät turvallisissa ja vakaisissa elinympäristöissä sosiaalisen verkoston ympäröiminä ja heillä on todennäköisesti ollut hyvä pohja sosiaalisille taidoille jo ennen pandemia-aikaa. Tämän vuoksi heidän on myös luultavasti ollut helpompi palata takaisin tavalliseen arkeen pandemiarajoitusten loputtua. Perheet ovat esimerkiksi taloudellisen tilanteen, sosiaalisen verkoston, voimavarojen ja perhekoon suhteen erilaisia, joten pandemia-aika on vaikuttanut eri perheisiin

eri tavoin. Pandemia on tuonut esiin perheiden eriarvoisuutta. Kriisien negatiiviset vaikutukset yleensä kohdistuvat ennen kaikkea heikommassa asemassa oleviin. (THL 2020.) Vastaajien joukko olisi voinut olla taustoiltaan moninaisempi ja vastauksissa olisi voinut olla sitä kautta enemmän hajontaa, mikäli tutkimusmenetelmä olisi ollut erilainen tai vastaajien määrä olisi ollut suurempi.

Jos haastattelut olisi toteutettu Covid-19 pandemian alussa, vastausten uskotaan olleen hieman erilaisia, kuin tässä toteutuneessa haastattelussa. Pandemian aiheuttamiin rajoituksiin ja sulkuihin on luultavasti ehditty jo tottua siinä määrin, etteivät ne herätä samanlaisia tunteita kuin heti pandemian alettua. Useampi haastateltava tunsi, ettei Covid-19 pandemian rajoitukset ole juurikaan vaikuttaneet heidän perheensä elämään, vaikka toisaalta kertoivat esimerkiksi lapsen harrastuksen olleen tauolla tai perheen ulkopuolisen sosiaalisen kanssakäymisen vähentyneen.

Covid19-pandemiasta johtuneiden rajoitusten vuoksi lapset ovat olleet eripituisia aikoja pois varhaiskasvatuksesta, ja varhaiskasvatuksen vanhemmille antama tuki on jäänyt heikommaksi. Pandemian aiheuttamassa kriisissä vanhemmuudelle voi kasautua enemmän paineita ja perheet voivat kokea arjessa tavallista enemmän kuormittumista. Vanhempien hyvinvointi ja jaksaminen vaikuttaa suoraan lapsiin, joten poikkeustilanteissakin lasten suotuisan kehityksen kannalta on tärkeää huomioida vanhempien hyvinvointi. Stressi ja erilaiset kriisit voivat alentaa vanhempien kasvatuskykyisyyttä, ehkäistä tarkoituksenmukaisten kasvatuskäytäntöjen käyttöä ja heikentää vanhemmuuden laatua ja sitä kautta vaikuttaa myös lasten sosiaalisiin taitoihin (Neitola 2011, 223). Sosiaaliset taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden kanssa, joten on tärkeää pyrkiä järjestämään vuorovaikutustilanteita mahdollisuuksien mukaan myös poikkeusolojen aikana. Etäyhteyksiä kannattaa hyödyntää yhteydenpidossa.

Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka esimerkiksi perheen taloudellinen tilanne tai perhekoko vaikuttaa lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen. Kiinnostavaa olisi myös tutkia, miten pandemian rajoitukset ovat vaikuttaneet peruskouluikäisten sosiaalisiin taitoihin, sillä kyseinen ikäluokka on ehkä ollut varhaiskasvatusikäisiä enemmän poissa sosiaalisista tilanteista etäkoulujen myötä. Olisi hyvä tuoda esille myös lasten näkökulmaa aiheesta.

Lähteet

- Doi, S., Miyamura, K., Isumi, A. & Fujiwara, T. 2021. Impact of School Closure Due to COVID19 on the Social-Emotional Skills of Japanese Pre-school Children. *Frontiers in Psychiatry*. Viitattu 31.10.2022. Saatavissa https://www.researchgate.net/publication/355460540_Impact_of_School_Closure_Due_to_COVID-19_on_the_Social-Emotional_Skills_of_Japanese_Pre-school_Children
- Durmuşoğlu Saltalı, N. Risk Factors of COVID-19 Pandemic in the Development of Preschool Children and Protective Factors. 2021. *Journal of Teacher and Lifelong Learning*. Viitattu 25.8.2022. Saatavissa <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1494259>
- Jaakkola, M. 2020. Sosiaalisen eristäytymisen haasteet perheelle koronan aikana. Väestöliitto. Viitattu 30.8.2022. Saatavissa <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/sosiaalisen-eristaytymisen-haasteet-perheelle-koronaepidemian-aikana/>
- Juhila, K. a. Teemoittelu. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Viitattu 4.10.2022. Saatavissa <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Juhila, K. b. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Viitattu 4.10.2022. Saatavissa <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>
- Juusola, M. 2021. Vahvaksi rakastetut lapset. Otava: Helsinki.
- Kalland, K. & Salo, S. 2020. Vanhemmuuden tukeminen vauva- ja lapsiperheissä. *Lääketieteellinen aikakauskirja*. 8/2020. 136. Vuosikerta.
- Karvi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. 2021. Korona varhaiskasvatuksen arjessa. Rajoituksia ja hyviä käytänteitä vuonna 2020. Tiivistelmät 4:2021. Viitattu 18.10.2022. Saatavissa https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/08/KARVI_T0421.pdf
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. WSOY. Helsinki.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Laaksonen, V. 2012. Vuorovaikutustaidot ja lasten osallistuminen vertaisryhmässä. Katsaus monitieteiseen tutkimuskirjallisuuteen. Viitattu 17.10.2022. Saatavissa <https://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2012/1/vuorovai.pdf>

- Leino-Kilpi, H. & Välimäki, M. 2015. Etiikka hoitotyössä. Sanoma Pro oy. Helsinki.
- Linnavalli, T. & Kalland, M. 2021. Impact of COVID19- Restrictions on the Social-Emotional Wellbeing of Preschool Children and Their Families. Viitattu 18.10.2022. Saatavissa <file:///Users/tietokone/Downloads/education-11-00435-v2.pdf>
- Maleki, M., Mardani, A., ym. 2019. Social Skills in Children at Home and in Preschool. Behavioral Sciences 2019 9(7). Viitattu 8.9.2022. Saatavissa <https://www.mdpi.com/2076-328X/9/7/74/pdf?version=1562645683>
- Wahlman-Neuvonen, K. & Hannonen, R. 2015. Pikkulapsesta koululaiseksi. Psykodynaaminen näkökulma tunne-elämän ja ihmissuhteiden kehitykseen. Toim. Mankinen, K., Jokinen, I., Lintu, R. & Schulman, M. Therapie-säätiö. Helsinki.
- MLL. Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2018. 5–6-vuotiaan sosiaalinen kehitys. Viitattu 10.4.2022. Saatavissa <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/5-6-v/5-6-vuotiaan-%20sosiaalinen-kehitys/>
- MLL. Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2017. 6–7-vuotiaan sosiaalinen kehitys. Viitattu 10.4.2022. Saatavissa <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/6-7-v/6-7-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/>
- MLL. Mannerheimin lastensuojeluliitto 2021. Vertaissuhteet. Viitattu 4.10.2022. Saatavissa <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/vertaissuhteet/>
- Neitola, M. 2011. Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen- vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat. Tutkielma. Kasvatustiede. Turun yliopisto. Viitattu 20.5.2022. Saatavissa <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/72512/AnnalesC324Neitola.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Niemi, M. 2012. Lapsen ominaisuudet, perheen resurssit ja vanhempi-lapsisuhde lapsen kehityksen ennustajana. Pitkittäistutkimus varhaislapsuudesta kouluikään. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Saatavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66944/978-951-44-8918-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Ps-kustannus.
- Nurmiraanta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Kirjapaja. Helsinki.

Opetushallitus. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Viitattu 14.10.2022. Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lasten-sosioemotionaalisten-taitojen-tukeminen-varhaiskasvatuksessa>

Opetushallitus. 2022a. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 15.5.2022. Saatavissa <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/8274670>

Opetushallitus. 2022b. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pähkinänkuoressa. Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-pahkinankuoressa>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 8.9.2022. Saatavissa https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2.html

Saggiro de Figueiredo, C., Capucho Sandre, P., ym. 2021. COVID-19 pandemic impact of children and adolescents' mental health: Biological, environmental, and social factors. Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry. Volume 106. Viitattu 25.8.2022. Saatavissa <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0278584620304875#bb0255>

Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria- tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim. 120(15): 1866–73. Viitattu 4.10.2022. Saatavissa <https://www.duodecimlehti.fi/duo94437>

TENK. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2021. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 1.10.2022. Saatavissa <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

Terveyskirjasto. 2020. Kiintymyssuhdemallit. Viitattu 04.10.2022. Saatavissa <https://www.terveyskirjasto.fi/odk00026>

Terveystieteiden tutkimuskeskus. 2016. Terveystieteiden eettiset suositukset. Viitattu 5.10.2022. Saatavissa https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/files/317/Terveystieteiden_eettiset_suosituks_21.6.2017.pdf

Tigerstedt, H. 2016. Leikki on lapselle toiminta numero yksi. Verraton. Adhd:n ja kehityksellisen kielihäiriön erikoislehti. Viitattu 15.05.2022. Saatavissa <https://www.aivoliitto.fi/verraton/artikkelit/leikki-on-lapselle-toiminta-numero-yksi/#4cfa03e8>

THL ja OKM. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos ja opetus- ja kulttuuriministeriö. 2022. Suositus opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjille koronavirusepidemian aikana.

Viitattu 25.8.2022. Saatavissa

<https://thl.fi/documents/533963/5860112/OKM+THL+suositus+-+opetus+ja+varhaiskasvatus+1.3.2022.pdf/fab36e44-3eb9-517c-937a-6aaee7bf3b56?t=1646217875354>

THL. 2020. Koronaepidemia ja eriarvoisuus. Viitattu 15.10.2022. Saatavissa

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/ajankohtaista/koronaepidemia-ja-eriarvoisuus>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Valtioneuvosto. 2021. Lapset, nuoret ja koronakriisi. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lasten oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2.

Viitattu 01.10.2022. Saatavissa

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162647/VN_2021_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vilen, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2013.

Lapsuus erityinen elämänvaihe. Sanoma Pro oy. Helsinki.

Vuori, J. Tutkimusetiikka ihmistieteessä. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Viitattu 5.10.2022. Saatavissa

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>

Liite 1. Saatekirje

Sosiaali- ja terveysala**Saatekirje**

Hyvät vanhemmat,

Olemme LAB-ammattikorkeakoulun terveydenhoitajaopiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä aiheesta ”5–6-vuotiaan lapsen sosiaalisten taitojen kehitys”. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Covid19- pandemian vaikutuksia 5–6- vuotiaiden lasten sosiaaliseen kehitykseen. Tavoitteena on tutkia, mitkä tekijät vaikuttavat sosiaalisten taitojen kehittymiseen niitä edistävästi ja millä tekijöillä on päinvastainen vaikutus, ja millaisia vaikutuksia pandemian aiheuttamalla poikkeustilalla on ollut.

Aineisto kerätään syksyllä 2021 teemahaastatteluin, jotka toteutetaan yksilöhaastatteluina kasvotusten tai etäyhteyden välityksellä, vallitsevan tilanteen mukaan. Haastattelut pohjautuvat muutamaasi avainkysymyksiin ja -aihepiireihin, mutta keskeisenä ajatuksenamme on pitää haastattelukysymykset mahdollisimman avoimina ja antaa tilaa vastaajille ajatuksenvirrälle. Haastattelun kesto on noin 20 minuuttia. Haastattelut toteutetaan anonyymisti ja haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumalla haastatteluihin vastaaja sitoutuu siihen, että tietoja voidaan käyttää opinnäytetyössämme.

Osallistumalla haastatteluun, voitte olla mukana selvittämässä, kuinka Covid19-pandemia on vaikuttanut lasten sosiaalisten taitojen kehittymiseen ja mitkä osa-alueet siihen vaikuttavat. Vastaamme mielellämme kaikkiin tutkimustamme koskeviin kysymyksiin.

Yhteistyöstä kiittäen,

Hämäläinen Tanja

Puumalainen Heini

Liite 2. Tietosuojailmoitus

**OPINNÄYTETYÖTÄ KOSKEVA
TIETOSUOJAILMOITUS
EU:n yleinen tietosuoja-asetus (2016/679)
artiklat 13 ja 14**

Laatimispäivämäärä: 11.4.2021

Mitä tarkoitusta varten henkilötietoja kerätään? / Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Opinnäytetyössä selvitetään, miten Covid19-pandemia on vaikuttanut 5–6-vuotiaiden lasten sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Osallistujat ovat 5–6-vuotiaiden lasten huoltajia.

Mitä tietoja keräämme? / Tutkimusrekisterin tietosisältö

Emme kerää haastateltavilta yksilöitäviä tietoja, ainoastaan näkemyksiä ja kokemuksia.

Millä perusteella keräämme tietoja? / Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste

Haastatteluun osallistumalla henkilö antaa suostumuksen kerättyjen tietojen käyttöön opinnäytetyössä.

Mistä kaikkialta henkilötietoja keräämme / Tietolähteet

Osallistujilta itseltään.

Kenelle tietoja siirretään? / Tietojen siirto tai luovuttaminen ulkopuolelle

Tietoja ei siirretä opinnäytetyön ulkopuolelle.

Minne tietoja siirretään? / Tietojen siirto tai luovuttaminen EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle

Kerättyjä tietoja ei siirretä EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

Kerättyjen tietojen turvallinen säilyttäminen / Rekisterin suojausten periaatteet

Kerättyä aineistoa käsitellään tietoturvalisilla palvelimilla ja tietoihin on pääsy ainoastaan opinnäytetyön laatijoilla. Mahdollinen manuaalisesti käsiteltävä aineisto säilytetään lukitussa kaapissa, jonne vain opinnäytetyön laatijoilla on pääsy. Kerätty aineisto pidetään alusta asti täysin anonyyminä, eikä haastateltavien henkilötietoja kirjata ylös missään vaiheessa.

Kuinka kauan kerättyä aineistoa säilytetään? / Tutkimusaineiston käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

Kerättyä aineistoa säilytetään tutkimuksen päättymiseen (joulukuu 2022) saakka.

Millaista päätöksentekoa? / Automatisoitu päätöksenteko

Aineistoa käsiteltäessä ei tapahdu automaattista päätöksentekoa.

Oikeutesi / Rekisteröidyn oikeudet

Rekisteröidyllä on oikeus peruuttaa antamansa suostumus, milloin henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Tutkimuksen keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoja.

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli rekisteröity katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietolainsäädäntöä.

Rekisteröidyllä on seuraavat EU:n yleisen tietosuojasetuksen mukaiset oikeudet:

- a) Rekisteröidyn oikeus tarkistaa itseään koskevat tiedot.
- b) Rekisteröidyn oikeus tietojensa oikaisemiseen.
- c) Rekisteröidyn oikeus tietojensa poistamiseen. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta, jos tietojen käsittely on tarpeen yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia taikka tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia varten, jos oikeus tietojen poistamiseen estää tai suuresti vaikeuttaa henkilötietojen käsittelyä
- d) Rekisteröidyn oikeus tietojen rajoittamiseen.

e) Rekisteröidyn oikeus siirtää tiedot toiselle rekisterinpitäjälle.

Tutkimusrekisterin tiedot

Tanja Hämäläinen ja Heini Puumalainen.
Kyseessä on kertatutkimus, jonka kesto on toukokuusta 2021 joulukuuhun 2022.
Tutkimuksessamme kerättyjä tietoja säilytetään vuoden 2022 loppuun saakka.

Rekisterinpitäjän ja yhteys henkilön tiedot

Hämäläinen Tanja
tanja.hamalainen@student.lab.fi
Puumalainen Heini
heini.puumalainen@student.lab.fi

Tutkimuksen suorittajat

Tanja Hämäläinen ja Heini Puumalainen

Liite 3. Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset

5–6-vuotiaan lapsen sosiaaliset taidot

- Miten lapsenne sosiaaliset taidot ilmenevät?
- Mitkä tekijät kehittävät lapsenne sosiaalisia taitoja?
- Miten lapsenne sosiaalisten taitojen kehitystä tuetaan varhaiskasvatuksessa?
- Mitä ehdotuksia sinulla olisi lasten sosiaalisten taitojen kehittämiseen varhaiskasvatuksessa?

Covid19-pandemian vaikutukset

- Miten pandemia on vaikuttanut perheen arkeen kotona?
- Mitä vaikutuksia pandemialla on ollut varhaiskasvatuksen toimintaan teidän kohdallanne?
- Miten pandemia on vaikuttanut kodin ja varhaiskasvatuksen väliseen yhteistyöhön?

- Miten pandemia on vaikuttanut lapsenne harrastuksiin tai muuhun sosiaaliseen kanssakäymiseen?
- Miten pandemian vaikutukset ovat edistäneet lapsenne sosiaalisten taitojen kehitystä?
- Miten pandemian vaikutukset ovat estäneet lapsenne sosiaalisten taitojen kehitystä?
- Mitkä tekijät pandemia-ajan rajoituksissa ovat vaikuttaneet lapsenne sosiaalisten taitojen kehitykseen?
- Mitä toivoisit tehtävän toisin, jos pandemia-ajan rajoituksiin joudutaan palaamaan joskus tulevaisuudessa?

Vapaa sana

- Mitä ajatuksia kysymysten pohjalta heräsi?